

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 25

**ХЕРСОН
2015**

УДК 37.013

ББК 74 я 43

Зареєстровано у Вищій атестаційній комісії України постановою президії ВАК України від 16 грудня 2009 року №1-05/6 (бюлетень № 1, 2010 р.).

Рекомендовано до друку вченою радою Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (протокол № 5 від 20.11.2014 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Іван	БЕХ	доктор психологічних наук, професор (Україна)
Євдокія	ГОЛОБОРОДЬКО	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Віктор	ОЛІЙНИК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Василь	КУЗЬМЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, головний редактор (Україна)
Марія	ПЕНТИЛЮК	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Григорій	ПУСТОВІТ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Галина	САГАЧ	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Ніна	СЛЮСАРЕНКО	доктор педагогічних наук, професор, відповідальний секретар (Україна)
Нада	БАБІЧ	доктор педагогічних наук, професор (Хорватія)
Бажена	МУХАЦКА	доктор педагогічних наук, професор (Польща)
Раїса	СЕРЬОЖНИКОВА	доктор педагогічних наук, професор (Росія)
Олександр	ТЕСЛЕНКО	доктор педагогічних наук, доктор соціологічних наук, професор (Казахстан)
Анатолій	ЗУБКО	кандидат педагогічних наук, професор (Україна)
Ірина	ЖОРОВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Юлія	КУЗЬМЕНКО	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Сергій	МОЇСЕЄВ	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Наталія	ТЕРЕНТЬЄВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Галина	ЮЗБАШЕВА	кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Олена	КОХАНОВСЬКА	кандидат педагогічних наук (Україна)

РЕЦЕНЗЕНТИ: Францішек МАРЕК – доктор педагогічних наук, професор (Польща);

Микола ПАНТЮК – доктор педагогічних наук, професор (Україна)

Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. – Випуск 25. – 331 с.

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики загальноосвітніх навчально-виховних закладів, професійно-технічних навчальних закладів, вищих начальних закладів I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти модернізації сучасної освіти. Упровадження висвітлених на сторінках збірника наукових праць матеріалів сприятиме вирішенню різноманітних проблем сучасної загальноосвітньої та професійної школи.

Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної освіти.

Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей, за порушення авторських прав будь-яких юридичних і фізичних осіб, а також за використання даних, що не підлягають публікації у відкритому друці. Думки авторів можуть не співпадати з думкою редакції. Передрук матеріалів допускається тільки з письмового дозволу редакції. При використанні матеріалів, опублікованих в «Педагогічному альманасі», посилання на збірник наукових праць обов'язкове.

ЗМІСТ

Розділ 1. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	9
<i>Білецька І.О.</i> Полікультурне виховання учнів у процесі навчання іноземної мови	10
<i>Коберник О.М.</i> Теоретико-методичні засади моделювання виховної системи школи	16
<i>Шмалей С.В., Щербина Т.І.</i> Природоохоронна краєзнавча діяльність в системі екологічного виховання старшокласників	24
<i>Величко Н.А.</i> Особливості естетичного виховання учнів у процесі хореографічної діяльності британських початкових шкіл	32
Розділ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	38
<i>Голобородько Е.П.</i> О человеческом слове вообще	39
<i>Завгородня Т. К.</i> Диференційоване навчання в системі Школа – ВНЗ	44
<i>Кодляк Я.П.</i> Методика аналізу технологічності підручника для початкової школи	49
<i>Козловський Ю.М., Козловська І.М.</i> Аспекти розвитку едукативної інтегративності	56
<i>Юрженко В.В.</i> Системне уявлення про перегляд змісту освітньої галузі «Технологія»	63
<i>Васильєва О.В.</i> Комунікативний підхід на уроках літературного читання в початковій школі	69
<i>Грона Н.В.</i> Формування комунікативно-стилістичних умінь учнів молодшого шкільного віку	75
<i>Сафонова І.Я.</i> Визначення сформованості предметної компетентності старшокласників у процесі вивчення фізико-математичних дисциплін	81
<i>Січко І.О.</i> Використання сучасних інформаційних технологій у процесі вивчення природознавства	89
Розділ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ	94
<i>Зеленська О.П.</i> Значення навчання рідної та іноземної мов у ВНЗ системи МВС України в умовах полікультурної освіти	95
<i>Кузьменко В.В., Цись В.В.</i> Психолого-педагогічні основи інтенсифікації методико-математичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів	100
<i>Мешко Г.М.</i> Аналіз детермінант професійного здоров'я вчителя в контексті завдань педагогіки здоров'я	106
<i>Сергеева Л.М.</i> Інституційне освітнє середовище професійного навчального закладу	112
<i>Серёжников Р.К.</i> Ноосферная педагогика как инновационная технология в системе подготовки специалистов	117
<i>Степанюк А.В.</i> Підготовка майбутніх учителів до формування біоетичних знань школярів	125
<i>Федяєва В.А.</i> Наукове стажування в системі підготовки і перепідготовки кадрів вищої кваліфікації	132
<i>Щербяк Ю.А.</i> Особливості адаптації іноземних студентів до навчання в Україні (на прикладі ТНЕУ)	136
<i>Гаврилюк С.М.</i> Формування мотиваційної готовності майбутніх вихователів до творчої професійної діяльності в сучасному дошкільному навчальному закладі	144
<i>Гирич З.И.</i> Система упражнений для обучения иностранных тюркоязычных студентов инженерного профиля аудированию лекций по специальности	151
<i>Горяна Л.Г.</i> Підготовка педагогічних працівників до впровадження здоров'язбережувальних технологій у системі інститутів післядипломної педагогічної освіти	159
<i>Данилова О.І.</i> Перспективні напрямки розвитку системи професійно-технічної освіти в Україні	165
<i>Дуля А.В.</i> Удосконалення компетентностей фахівців морської галузі у процесі професійної підготовки	171

<i>Кашина Г.С., Степанюк О.О.</i> Особливості розроблення лекційного матеріалу в системі дистанційної освіти для підвищення кваліфікації фахівців в Інституті перепідготовки та підвищення кваліфікації НПУ імені М. П. Драгоманова.....	178
<i>Михалевська Т.В.</i> Перспективи використання case-технологій в умовах дистанційної освіти.....	183
<i>Огородник Н.Є.</i> Сучасні тенденції в навчанні англійської мови професійного спрямування майбутніх морських інженерів	190
<i>Паламарчук Л.М.</i> Особливості технологічного підходу у формуванні професійного мовлення майбутніх учителів технологічної освіти.....	194
<i>Пінчук І.О.</i> Творчі вправи як засіб формування англомовної компетентності майбутніх учителів початкових класів	201
<i>Примакова В.В.</i> Світові тенденції розвитку сучасної неперервної педагогічної освіти.....	206
<i>Роменський О.В.</i> Навчальний курс «Менеджмент морських ресурсів» у системі підготовки курсантів вищих морських навчальних закладів України: проблеми та перспективи.....	212
<i>Туркот Т.І., Чун Є.В.</i> Педагогічні технології, орієнтовані на активізацію самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання	218
<i>Федорець В.М.</i> Актуалізація системних уявлень про профілактику бронхіту в контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури.....	224
Розділ 4. ТЕОРІЯ ЗМІСТУ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИМ ПРОЦЕСОМ.....	233
<i>Бобир В.Г.</i> Якість освітньої діяльності як головна складова позитивного іміджу навчального закладу.....	234
<i>Котіть В.І.</i> Теоретичні аспекти управління діяльністю недержавних установ у сфері соціального захисту дітей та молоді	240
<i>Одайник С.Ф.</i> Управління навчальним закладом в умовах полікультурного освітнього середовища	249
<i>Пермінова Л.А.</i> Управління розвитком професійної маркетингової компетентності вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти	254
<i>Решетова І.А., Набока О.Г.</i> Місце батьківських комітетів у державно-громадському управлінні загальноосвітнім навчальним закладом.....	262
<i>Чередник О.В.</i> Планування як етап управління навчально-виховним процесом у загальноосвітньому навчальному закладі.....	266
Розділ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА	271
<i>Філончук З.В.</i> Навчально-виховний простір навчального закладу як чинник економічної соціалізації учнівської молоді.....	272
<i>Фокіна І.О.</i> Формування соціальної активності в процесі соціально значущої діяльності дитячих громадських організацій	279
Розділ 6. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	285
<i>Жерноклеєв І.В.</i> Історія технологічної освіти фінляндії в контексті розвитку європейськості учнівської молоді України	286
<i>Слюсаренко Н.В.</i> Гіпатія: жінка і вчений	291
<i>Шоробура І.М.</i> Створення підручника з географії (кінець XIX – початок XX століття)	295
<i>Дереш В.С.</i> Джерельна база дослідження соціалізації дітей у сім'ї	299
<i>Кузьменко Ю.В.</i> Підготовка фахівців з трудової підготовки у 1958-1961 рр. як джерело розвитку трудових ресурсів Радянської України	307
<i>Мойсєєв С.О.</i> Концепт щастя у педагогічних поглядах А. Макаренка та В. Сухомлинського	315
<i>Юзбашева Г.С.</i> Методика диференційованого навчання хімії у 60-х роках XX століття	322
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	329

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ У СІМ'Ї

У статті представлено авторську класифікацію джерельної бази дослідження соціалізації дітей у сім'ї: праці, у яких розглядається виховання дітей; праці, що висвітлюють співпрацю сім'ї з виховними організаціями та громадськістю; праці, об'єктом дослідження яких є соціалізація; праці, присвячені проблемам сім'ї; праці, що висвітлюють спадщину видатних педагогів, які працювали над покращенням сімейного виховання. Розглянуто різноманітні види джерел, серед яких поширені в науковому обігу й маловідомі – архівні матеріали, нормативно-правові документи та збірники постанов і розпоряджень уряду; періодичні видання другої половини ХХ століття; наукові праці та публікації провідних вітчизняних й зарубіжних учених та ін.

Ключові слова: соціалізація, сім'я, сімейна соціалізація, виховання, сімейне виховання, співпраця.

Для успішної соціалізації дітей у сучасному соціумі цінним є досвід взаємодії соціальних інститутів другої половини ХХ століття. Провідну роль у цьому процесі відіграє сім'я, адже її вплив на дитину здійснюється від народження й упродовж усього життя. Теоретичні положення сімейної соціалізації та виховання і шляхи їх практичної реалізації розглядали вітчизняні та зарубіжні науковці А. Антонов, Ф. Арієс, І. Бех, Г. Ващенко, М. Галагузова, Е. Еріксон, В. Кравець, А. Макаренко, М. Мід, В. Постовий, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Є. Сявакко, С. Харченко, М. Фіцула та ін. Їх праці висвітлюють різні аспекти соціалізації особистості, проте нашим першочерговим завданням постає дослідження джерельної бази соціалізації дитини, зокрема сімейної соціалізації, що залежить від соціокультурних умов.

Мета статті – проаналізувати та систематизувати наявну джерельну базу дослідження соціалізації дітей у сім'ї.

Цю базу складають фонди архівів України, матеріали бібліотек і матеріали з мережі Інтернет. Сюди входять як державні нормативно-правові акти, так і наукові праці (монографії, дисертації, автореферати, статті), педагогічна періодика (збірники наказів і розпоряджень Міністерства освіти Української РСР, журнали «Семья и школа», «Радянська жінка», «Україна», «Дошкільне виховання», «Радянська школа», «Рідна школа» та ін.). Особливу цінність у контексті нашого дослідження становить монографія О. Адаменко «Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття» [1].

Вищезгадані матеріали взаємно доповнюють одне одного і якнайповніше висвітлюють проблематику нашого дослідження.

Усі використані джерела розподіляємо на такі групи: 1) праці, у яких розглядається виховання дітей; 2) праці, що висвітлюють співпрацю сім'ї з виховними організаціями та громадськістю; 3) праці, об'єктом дослідження яких є соціалізація; 4) праці, присвячені проблемам сім'ї; 5) праці, що висвітлюють спадщину видатних педагогів, які працювали над покращенням сімейного виховання.

Інформація з кожної групи джерел надає можливість отримати узагальнену картину щодо особливостей соціалізації підростаючої особистості в суспільстві та чинників впливу на цей процес.

До першої групи відносимо дисертаційні дослідження, у яких вітчизняні та зарубіжні науковці розглядають питання виховання дітей. Так, дослідники звертають увагу на проблематику гендерного виховання (О. Бялик, О. Василенко, М. Зубілевич, Т. Кравченко, Л. Харченко), морально-гуманістичного (О. Власова, О. Метелягін, С. Мукомел, Д. Пашенко, Н. Ратанова, К. Тарасова, Ю. Шаров), патріотично-громадянського (К. Бур'ян, С. Долгов, Є. Корчагін, М. Рудь), соціального виховання (О. Бурим, М. Гапоненко, А. Корнілова, О. Середюк, Л. Тітова, Л. Цибулько), соціально-екологічного (Н. Іванова, Г. Пустовіт, С. Совгіра, Н. Шевченко), формування соціальної активності (Л. Герасимова, Н. Клімкіна, В. Косовець, І. Яременко), соціальної компетенції (О. Гусева, М. Докторович), трудового виховання (Т. Мацейків, П. Чернецов), формування ціннісних орієнтацій у підростаючого покоління (Ч. Хасанова, С. Шандрук) тощо.

Розгляду питань виховання присвячено також чимало монографій, посібників, наукових праць. Серед них слід відзначити праці І. Беґа, Л. Канішевської,

В. Караковського, В. Лозової та ін. Окрему лакуну з проблеми виховання займають книги з національного виховання: «Виховний ідеал: підручник для педагогів, вихованців, молоді і батьків» (Г. Ващенко, 1994), «Сучасне українське виховання» (О. Вишневський, 1996), «Національне виховання: теорія і методологія» (І. Мартинюк, 1995), «Основи сучасного українського виховання» (Ю. Руденко, 2003), «Українська народна педагогіка і проблеми естетичного виховання шкільної молоді» (Ю. Тимофієнко, 2000) та ін.

Привертають увагу й наукові публікації в періодичних виданнях, присвячені питанням виховання (Д. Брилінський, О. Вишневський, О. Кірсанова, М. Красовицький, В. Мірочник, М. Срібняк, З. Тамбієва та ін.). Якщо у 60-80-ті роки ХХ століття увага приділялася суспільному вихованню (Б. Кобзар, Л. Красногорская, А. Романов та ін.), то у 90-х роках ХХ століття та на початку ХХІ століття акцентується увага на соціальному вихованні. У публікаціях розглядається актуальність та особливості соціального виховання, його вплив на стабілізацію суспільства у період трансформаційних змін (О. Андрусенко, І. Василенко, М. Плоткін, Ю. Савін, М. Сметанський, О. Сухомлинська, А. Фролов та ін.). У цей же час з'явилося чимало публікацій з національного виховання (О. Вишневський, І. Жадан, О. Киричук, Т. Клищенко, І. Мартинюк та ін.).

Звідси слідує, що суспільні зміни впливали не лише на особливості виховного впливу на дітей, але і на тематику наукових досліджень, яка мала актуальність на кожному історичному етапі розвитку нашої країни.

Дослідження, які віднесено до другої групи, віддзеркалюють співпрацю сім'ї з виховними організаціями та громадськістю. Так, у 50-ті роки ХХ століття з'являється чимало публікацій, об'єднаних тематикою співпраці громадськості та сім'ї (Г. Боришполец, Н. Горобець, В. Майстренко, П. Прошута, С. Черняк та ін.) та педагогічної пропаганди серед батьків (М. Білодід, П. Котко, Г. Матяш та ін.).

Слід відзначити, що в 60-70-ті роки ХХ століття більше зверталася увага науковців на співпрацю освітніх установ, сім'ї та громадськості з трудового виховання дітей (В. Блізнюк, Ю. Грицай та ін.). У публікаціях П. Авілова, О. Волошина, І. Левкова, В. Маснова, Л. Пірожок, М. Ярошенко та ін. звертається увага на співдружність батьківської громадськості і школи, наголошується, що виховання дітей є спільною справою всього суспільства.

У 80-ті роки ХХ століття у дисертаційних роботах А. Балуби, І. Василенко, Я. Журецького, І. Лялюгене, Г. Макалідзе, В. Семенова, С. Ставроїні та ін. широко розглядалися питання взаємодії соціальних інститутів з виховання дітей, формування соціальної активності підростаючого покоління. Це прослідковується і в тематиці публікацій того періоду.

Більш різноманітною тематика дисертаційних робіт цієї групи досліджень стає у 90-ті роки ХХ століття. Учені цього періоду розглядають співпрацю освітньо-виховних установ, громадських організацій та сім'ї з формування моральних норм поведінки дітей, їх фізичного вдосконалення, подолання відхилень у поведінці, самовизначення підлітків, трудового виховання тощо. Це роботи О. Докуніної, С. Думова, В. Лесика, І. Македон, О. Мацукевич, О. Романова, Л. Руденко та ін.

Початок ХХІ століття відзначений посиленням інтересу дослідників до проблем взаємодії сім'ї, освітньо-виховних організацій та громадськості з формування особистості та виховного впливу на неї. Цей аспект проблеми розглядається в дисертаціях С. Бойматова, М. Караєвої, О. Малишевої, О. Огороднової, С. Омельченко, О. Перегудової, О. Пузирьової, Х. Рахімзода, Т. Харченко, Л. Черенцової, Н. Чернухи, В. Шпанка, Р. Юсупової та ін. У цих роботах піднімаються проблеми формування суспільного способу життя та громадянської позиції дітей, попередження правопорушень неповнолітніх, профілактики соціальної дезадаптації дітей, формування духовності у дітей, виховання підростаючого покоління, професійної орієнтації старшокласників, формування здорового способу життя, підготовки старшокласників до сімейного життя спільними силами різних соціальних інститутів.

У монографіях і посібниках, які віднесено до другої групи джерельної бази, зосереджується увага науковців на позитивному впливі співпраці школи, сім'ї та громадськості на виховання дітей (М. Касьяненко, О. Коберник, Б. Кобзар, Л. Мотрич, В. Помагайба, В. Трегубов, Р. Чепурна, М. Шаповал та ін.), попередженні протиправної поведінки (П. Середа, В. Масний та ін.), професійній орієнтації дітей (Р. Міттельман, О. Яцишин та ін.).

Самостійну групу складають дослідження, що розкривають умови і особливості соціалізації дітей: активно вивчаються в дисертаційних дослідженнях засоби соціалізаційного впливу на особистість (М. Білалов, Ю. Богінська, В. Лізанчук, А. Липовцева, Л. Пак, Р. Пріма, І. Швецова та ін.), соціалізація дітей у навчально-виховних закладах (Р. Габдрахманова, О. Заболотна, Н. Завгородня, В. Карнаухов, О. Нікітіна та ін.) і громадських організаціях (О. Волохов, Л. Гордієнко, Л. Єршова, І. Качіре, І. Корсун, Д. Малков, А. Овчаренко, О. Панагушина, М. Піддубна, С. Савченко, Ю. Філіпов, С. Чернета та ін.). У дисертаційному дослідженні С. Чернети «Організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях» (2005) уперше визначено зміст, форми і методи соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях; виділено функції соціалізації підлітків в організаціях такого типу [6]. Також варто зупинитися на детальнішому розгляді дисертаційного дослідження О. Кодатенко «Педагогическая поддержка социализации личности» (1998). Саме в цій роботі схарактеризовано умови ефективної педагогічної підтримки соціалізації підлітка з урахуванням досягнень особистісно орієнтованої педагогіки; визначено структурні компоненти, рівні та критерії показників соціалізації особистості підлітка на різних етапах його розвитку [2].

Дещо менше приділялася науковцями увага до розгляду таких аспектів соціалізації особистості, як статева соціалізація (Р. Бондаренко, Н. Касьянова, Т. Таранова та ін.), питання соціалізації дітей-сиріт (Т. Аксененко, О. Аксенов та ін.).

Варто відзначити значущість дисертаційного дослідження І. Рогальської «Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві» (2009). У цій роботі вперше змістовим компонентом соціалізації особистості в дошкільному дитинстві визначено становлення образу соціального світу. Також науковцем конкретизовано особливості соціалізації дошкільника в освітньо-виховній установі в сучасних умовах [4].

Водночас слід вказати на недостатній рівень вивчення змісту соціалізації, особливостей соціалізації різних вікових груп населення та соціалізації осіб різного соціального статусу, впливу агентів соціалізації на особистість та розгляду сім'ї як інституту соціалізації.

До третьої групи джерельної бази також входять монографії, посібники, підручники (В. Кравець «Статеві соціалізація дітей і підлітків: закономірності та гендерні особливості» (2008), Н. Лавриченко «Педагогіка соціалізації: європейські обриси» (2000), М. Лукашевич «Соціалізація. Виховні механізми і технології» (1998) та ін.), наукові публікації в періодичних виданнях і збірниках матеріалів конференцій (Т. Бутківська, Н. Завгородня, Л. Дяхоцька, Н. Мойсеюк, В. Москаленко та ін.).

Роль сімейного виховання в соціалізації особистості досліджували в різні часи соціологи, психологи, педагоги. Серед них М. Айнсворт, Т. Алексеєнко, Т. Андреева, О. Башманова, Р. Бейліз, І. Бех, О. Борисова, М. Боришевський, Л. Буніна, О. Вишневецький, О. Докукіна, В. Дружинін, І. Дубровіна, Е. Ейдемільер, І. Комановський, Я. Коменський, І. Кон, О. Кононко, Н. Коняєва, Т. Кравченко, П. Лестафт, А. Личко, Дж. Мід, Т. Парсонс, І. Песталоцці, С. Полоцький, В. Постовий, Р. Пріма, М. Прокоп'єва, Ф. Прокопович, А. Реан, Ж.-Ж. Руссо, Є. Славинецький, С. Соловейчик, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський, О. Хромова, С. Чавдаров та ін. На їх переконання, від того, наскільки батьківство і материнство є усвідомленим, наскільки батьки розуміють свою відповідальність перед теперішнім

і майбутнім власних дітей, залежить життєвий успіх дитини, її суб'єктне становлення в суспільстві. Адже батьки є першими вчителями для маленької людини, до чийх порад вона буде прислухатися впродовж усього свого життя. Проте в разі психологічної деформації сім'ї дитина буде прагнути швидше піти в доросле життя, щоб позбутися батьківського впливу.

Таким чином, до четвертої групи віднесено праці, присвячені проблемам сім'ї. Зокрема дисертаційні роботи, у яких розглядається сім'я як соціальний інститут (В. Аргунова, А. Байрамукова, О. Башманова, О. Борисова, О. Данилов, М. Карташов, І. Комановський, Ф. Мірзоєва, М. Прокоп'єва, О. Романовська, Ю. Смородської та ін.). Слід звернути увагу на дисертаційну роботу Н. Семенової «Соціально-педагогічні умови виховання особистості молодшого школяра у сучасній сім'ї» (2005), у якій дослідниця розглядала сім'ю як найважливіший інститут соціалізації особистості та виявила комплекс соціально-педагогічних умов удосконалення сімейного виховання особистості молодшого школяра, до яких віднесла сімейну комунікацію, урахування особливостей виховання і соціалізації молодших школярів у сім'ї, народну педагогіку, взаємодію соціальних інститутів з підвищення психолого-педагогічної підготовки та покращення культури батьків та педагогів [5].

Також у цій групі досліджень виділяємо роботи, які висвітлюють особливості підготовки молоді до сімейного життя (дослідження Н. Гусак, А. Даник, В. Зубкова, В. Кравця, Д. Луцика, В. Макарова, Н. Новікової, Г. Сутріної, О. Сичової, Н. Феоктистової, І. Шалімової та ін.), становлення молоді сім'ї (роботи Т. Алексеєнко, І. Братусь, Л. Буніної, Н. Коняєвої, О. Коряковцевої, Л. Омельченко та ін.), формування педагогічної культури батьків (дисертації Н. Бабенко, Т. Бахутаєвлі (Коренькової), В. Боговарової, В. Закірової, І. Толстоухової, Н. Шевченко та ін.).

Відзначаємо, що до четвертої групи досліджень також належить чимало монографій, підручників і посібників, публікацій у періодичних виданнях з даної проблематики. Так, у 50-х роках ХХ століття з'явилися роботи, присвячені різним напрямкам сімейного виховання: «Виховання волі дитини в сім'ї» (О. Веденов, 1954), «Виховання дисциплінованості у дітей в сім'ї» (І. Винвиченко, К. Кіндрат, 1955), «Рассказы для родителей» (С. Волошина, 1953), «Комуністичне виховання дітей в сім'ї» (М. Ніжинський, 1952), «Виховання дитини-дошкільника в сім'ї» (Є. Сухенько, 1953), «Трудове виховання школярів у сім'ї» (Л. Уманська, 1958), «Методика виховання дітей в сім'ї» (С. Чавдаров, 1956), «Патріотичне виховання дітей в сім'ї» (1956) та ін.

У наступному десятилітті спостерігається збільшення кількості праць з тематики естетичного спрямування та питань дисципліни дітей: «Естетичне виховання дітей у сім'ї» (О. Васильєва, 1965), «Батьки і діти» (М. Вовчик-Блакитна, 1969), «Музичне та естетичне виховання дітей в сім'ї» (М. Галадзе, 1968), «Музичне виховання дитини в сім'ї» (Т. Лїбіна, 1960), «Заохочення і покарання дітей у сім'ї» (О. Кондратюк, 1964), «Виховання слухняності дітей у сім'ї» (В. Котирло, 1967) та ін. У періодичних виданнях з'являються публікації, у яких наголошується на перевагах суспільного виховання (наприклад: А. Барський. Основи майбутньої сім'ї закладаються в школі // Рад. шк. – 1965. – № 9. – С. 32-39).

У 70-х роках ХХ століття, крім уже вищезазначених за тематикою робіт, з'являються праці з трудового виховання дітей у сім'ї, профорієнтаційної роботи та формування здорового способу життя: «Естетична культура сім'ї» (О. Васильєва, 1975), «Ви – батьки» (М. Вовчик-Блакитна, 1974), «Сім'я і виховання працездатності у дітей» (С. Ладивір, 1979), «Виховаймо здорову зміну у сім'ї» (А. Масюк, Н. Терентьєва, 1971), «Сім'я, батьки, діти» (М. Ніжинський, 1974), «Сім'я і вибір професії дітей» (Л. Новикова, 1972), «Сімейне виховання. Молодші школярі» (О. Савченко, 1979) та ін.

У періодичних виданнях цього десятиліття публікуються статті О. Євтушенко, І. Комановського, В. Смоліної та ін.

80-ті роки ХХ століття характеризуються посиленням інтересу науковців до підготовки молоді до сімейного життя та врахування вікового підходу у вихованні дітей: «Підготовка молоді до сімейного життя» (М. Вовчик-Блакитна, 1984), «Сімейне виховання. Юнацтво» (1982), «Сімейна педагогіка» (С. Злочевський, В. Котирло, 1986), «Молодой семье о воспитании детей» (В. Котырло, 1981), «Воспитание чувств у детей в семье» (Е. Кульчицкая, 1983), «Родителям о воспитании культуры у детей» (1980), «Роль семьи в трудовом воспитании» (Н. Лавриненко, В. Небоженко, 1988), «Сімейне виховання. Підлітки» (Л. Проколієнко, Д. Ніколенко, 1981), «Педагогічна культура сім'ї» (О. Скар, 1984) та ін.

Тематика публікацій у 80-х роках ХХ століття з проблем сім'ї перегукується з тематикою монографій, посібників, хрестоматій, які з'явилися в той час.

В останнє десятиліття ХХ століття з'являються роботи, які висвітлюють проблеми родинного та статевого виховання у сім'ї: «Батькам про статеve виховання дітей» (Т. Говоруц, О. Шарган, 1990), «Родинні виховні заходи у початкових класах» (С. Корнієнко, 1996), науково-методичний збірник «Проблеми сімейного та статевого виховання дітей і учнівської молоді» (1995) та ін.; публікації Т. Алексеєнко, Ю. Ашурко, О. Гриви, К. Журби, В. Постоного, Н. Стрельнікової, О. Семіног та ін.

На початку ХХІ століття науковці посилюють свій інтерес до проблем сім'ї, зокрема з питань виховання і соціалізації дітей: «Социология семьи» (А. Антонов, 2007), «Педагогіка сімейного виховання: теорія і практика» (Т. Кравченко, С. Заєць, 2011), «Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи» (Т. Кравченко, 2009), «Семья: психология, педагогика, социальная работа» (А. Реан, 2010), «Сімейне виховання в історичній ретроспективі (друга половина ХІХ – ХХ століття)» (В. Федяєва, 2010) та ін.

Джерела, у яких розглядається спадщина видатних науковців і педагогів, що працювали над покращенням сімейного виховання, виділені в п'яту групу джерельної бази дослідження. Сюди відносимо праці П. Блонського, О. Захаренка, А. Макаренка, С. Русової, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, І. Ткаченка. Також у цю групу джерел включено роботи, у яких висвітлюється спадщина прогресивних діячів (А. Богуш, Л. Бондар, І. Гребенніков, О. Дейоркшир, М. Мухін, В. Реутова).

Слід указати на значущість внеску Г. Костюка в розгляді проблем формування і розвитку дитини в сім'ї та суспільному середовищі. Серед проблем, які він досліджував, є питання ролі спадковості, оточення і виховання в психічному розвитку дитини, провідної ролі умов, що впливають на формування і розвиток особистості. Учений підкреслював, що зміст і форми виховання визначаються рівнем розвитку суспільства і наявними в ньому суспільними відносинами людей. Г. Костюк акцентував на потребі виховного впливу та його значущості у формуванні особистості дитини. Він зазначав, що «основну форму впливу суспільного середовища на психічний розвиток дитини становить виховання. Воно є тією діяльністю, зміст якої скерований на піклування про підростаюче покоління, створення умов для його розвитку, передачу йому потрібних знань, вироблення у нього певного світогляду і норм громадянської поведінки» [3, с. 124].

Ідеї Г. Костюка щодо формування і розвитку особистості в суспільному середовищі мають важливе значення для забезпечення особистісно орієнтованого підходу в навчанні і вихованні підростаючого покоління. Дитина, говорив Григорій Силович, «з перших днів народження є не просто біологічною, а людською істотою, здатною від природи до соціального розвитку, перші ознаки якого виявляються уже в ранньому віці». Він вважав, що «розвиток дитини – це не простий перехід від несоціального до соціального, а ряд послідовних ступенів соціальності» [3, с. 164].

Важливим джерелом дослідження, у якому розглядаються всі проблемні групи, виділені нами, є періодичне видання «Семья и школа». Завдяки аналізу публікацій,

вміщених на сторінках даного журналу, можемо побачити, які відбувалися зміни в суспільстві, та розглянути їх вплив на сім'ю і сімейну соціалізацію.

Журнал вміщував публікації за такими основними напрямками: формування в дитини громадянської позиції (рубрика «Воспитание гражданина», «Журнал в журнале»); розумовий розвиток дитини (рубрика «Развитие и воспитание ребенка»); досвід виховання дітей в сім'ї (рубрика «В семье. Родительский опыт»); взаємодія соціальних інститутів у вихованні дітей (рубрика «Школьная жизнь. Школа и родители. Все мы – воспитатели»); пошта «Семьи и школы»; здоров'я дитини (рубрика «У врача»); екологічне виховання (рубрика «Природа»); педагогічна просвіта батьків (рубрика «Книжки»); естетичне виховання (рубрики «Кино. Радио. Телевидение. Театр. Музыка. Живопись» та «Домашний музей»); організація дозвілля і побуту сім'ї (рубрики «Досуг и быт семьи. Занятия для детей», «Домашняя фотостудия», «Прочтите детям», «Энциклопедия семейных игр и развлечений», «Осторожно: дорога»).

Звичайно, що з розвитком суспільства та історичними змінами в країні змінювалася і проблематика, піднята для розгляду на сторінках журналу. Так, у 50-х роках ХХ століття акцентувалася увага на трудовому вихованні дітей у сім'ї. Також широко популяризували діяльність шкіл-інтернатів, дитячих садків. Це прослідковувалося й на початку 60-х років ХХ століття. А от наприкінці 1963 року на шпальтах журналу почали підносити роль батьків і найближчого оточення дитини в її формуванні.

Наприкінці 70-х років ХХ століття в періодичному виданні «Семья и школа» створено рубрику «В интересах ребенка», де розглядаються питання девіантної поведінки батьків, позбавлення їх батьківських прав, розлучення батьків, усиновлення дітей тощо (1979 р., № 11: Иванов В. Закон – против пьяниц; № 12: Нечаева А. Усыновить. Когда и как?; № 9: Никольская Н. Лишается родительских прав; № 10: Пергамент А. После развода). Також у цей період наголошується на важливості взаємодії батьків, громадськості і школи у вихованні підростаючого покоління, трудовому вихованні дітей, профорієнтаційній роботі.

Новий етап у спрямуванні сімейного виховання завдяки журналу «Семья и школа» розпочався з 1984 р. На сторінках видання з'являється нова рубрика «Реформа школы: проблемы, опыт, размышления», де піднімаються питання значущості сім'ї у формуванні дитини, сім'я розглядається як першооснова виховання і соціалізації підростаючого покоління, хоча не відкидається важливість впливу школи і громадськості на становлення особистості дитини в соціумі.

Характеризуючи зміст журналу «Семья и школа» 90-х років ХХ століття, відзначимо, що в той час друкувалися статті як у традиційних, так і нових рубриках, які з'явилися: «Общество и семья», «Подросток и общество», «Из родительских наблюдений», «Собеседник», «Материнская школа», «Семейная экономика», «Стоп-сигнал», «Мужчина и ребенок», «Наши ценности», «Воскресная школа», «Семья: вчера, сегодня, завтра», «Клуб многодетной семьи», «Интимный мир семьи», «Семья и перестройка» та ін.

Таким чином, аналіз джерельної бази засвідчив, що науковці розглядають різні аспекти формування особистості дитини: розкриті питання виховання, соціалізації особистості, схарактеризовано співпрацю соціальних інститутів у вихованні підростаючого покоління, висвітлено проблеми сімейного виховання, розглянуто спадщину провідних педагогів і науковців з цих питань. Проте окремих (спеціальних) робіт, які б розкривали історичні аспекти досвіду соціалізації дитини в сім'ї, бракує, що спонукає вітчизняних і зарубіжних учених до подальших наукових розвідок.

Література:

1. Адаменко О. В. Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття : монографія / О. Адаменко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 704 с.

2. Кодатенко О. Педагогическая поддержка социализации личности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кодатенко Оксана Михайловна. – Саратов, 1998. – 226 с.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк [під ред. Л. М. Проколієнко; упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Бала, О. Т. Губко, О. В. Проскура]. – К. : Рад. шк., 1989. – 610 с.
4. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві : автореф. дис. ... д-ра наук : 13.00.05 / Інна Петрівна Рогальська. – Луганськ, 2009. – 43 с.
5. Семенова Н. А. Соціально-педагогічні умови виховання особистості молодшого школяра у сучасній сім'ї : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Наталія Адамівна Семенова. – Луганськ, 2005. – 20 с.
6. Чернета С. Ю. Організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Світлана Юрївна Чернета. – К., 2005. – 18 с.

Дереш В. С.

ИСТОЧНИКОВАЯ БАЗА ИССЛЕДОВАНИЯ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ В СЕМЬЕ

В статье представлена авторская классификация источниковой базы исследования социализации детей в семье: работы, в которых рассматривается воспитание детей; труды, которые освещают сотрудничество семьи с воспитательными организациями и общественностью; труды, объектом исследования которых является социализация; работы, посвященные проблемам семьи; труды, освещающие наследство выдающихся педагогов, работавших над улучшением семейного воспитания. Рассмотрены различные виды источников, среди которых распространены в научном обороте и малоизвестные: архивные материалы, нормативно-правовые документы и сборники постановлений и распоряжений правительства; периодические издания второй половины XX века; научные труды и публикации ведущих отечественных и зарубежных ученых и др.

Ключевые слова: социализация, семья, семейная социализация, воспитание, семейное воспитание, сотрудничество.

Deresh V. S.

SOURCE BASIS OF CHILDREN'S FAMILY SOCIALIZATION RESEARCH

The article opens author's classification of source basis of children's family socialization research, as follows: writings about childrearing; works covering cooperation of the family with educational organizations and society; writings about socialization as a research objective; works addressed to family problems; works covering heritage of distinguished figures in Education who worked toward improvement of the family education.

Different natures of the sources are considered, among which there are both widely used in scientific handling and unknown ones. The records of Central State File of Ukrainian regulatory and administrative authorities as well as the State File of Kherson region are investigated; library data; normative legal documents and government regulations and directions; periodical publications of the latter half of the 20th century; scientific works and publications of key domestic and foreign scientists (monographs, manuscripts of dissertations, author's theses, textbooks, training aids and resource books, articles), statistics digests, records of congresses, meetings, conferences for public education, curriculums, school discipline programs and study materials of exploration period, current scientific works of Education and Social Pedagogy, History of Pedagogy, Philosophy, History and Psychology; scientific literature on family socialization problem.

The materials complement each other and cover problematics of research in full.

Key words: socialization, family, family socialization, upbringing, family education, cooperation.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник наукових праць

Випуск 25

Коректори – Демченко В.М., Гора Т.В.
Технічний редактор – Кохановська О.В.

Написано до друку 15.01.2015 р. Формат 210x297/8 (А-4)
Папір офсетний. Друк ризографічний. Гарнітура Palatino Linotype.
Умовн.друк.арк. 38,5. Наклад 300.

Друк здійснено з оригінал-макету
у видавництві КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»
Свідоцтво ХС № 74 від 30.12.2011 р.

Адреса видавництва:
вул.Покришева, 41
м.Херсон
73034
тел. (0552) 37-02-00
E-mail: suitti.ks@gmail.com